

VERERING VAN SINT-ANTONIUS MET HET VARKENTJE TE HANSBEKE

Albert Martens

Aan de driesprong van de Kapellenstraat en de Zandestraat op de wijk Zande te Hansbeke staat, op het zuidoostelijke uiteinde van een stuk kouterland, een neogotische Mariakapel¹. Het bedehuis werd in 1901 gebouwd in opdracht van Monica Lambrecht, weduwe van Charles-Jean De Seille². Hoewel de kapel aan Onze-Lieve-Vrouw toegewijd is, werden in de blinde spitsboogvensters reliëfs in gebakken steengoed geplaatst (sedertdien verbrokken en vervangen), die taferelen uit het leven van Sint-Antonius Abt voorstellen. Ook in de kapel, aan een zijwand op een sokkel,

bevindt zich een beschilderd gipsen beeld van Sint-Antonius met het varkentje. Zo ontstond in deze Mariakapel een intense verering tot Sint-Antonius Abt.

Antonius (251-356) leidde een kluizenaarsleven vol ontbering in de Egyptische woestijn en werd (volgens de legende) door helse geesten belaagd. Hij inspireerde vele leerlingen door zijn ascetische levenswijze. De verering van Sint-Antonius Abt werd door de orde van de Antonieten gepropageerd en verspreid. Hij wordt aangeropen tegen boze geesten, vee- en besmettelijke ziekten.

Het ontstaan en de groei van de Sint-Antoniusverering te Hansbeke wordt geïllustreerd door het aantal (Antonius) doopnamen die in de geboorteregisters van Hansbeke opduiken. In de vroegere eeuwen werd te Hansbeke slechts af en toe een jongentje Antonius gedoopt: precies geteld 15 maal gedurende een periode van 275 jaren of gemiddeld eens om de 20 jaren. In het begin van de 20ste eeuw verschenen de roepnamen Antoine-Antoon (en ook wel Antoinette/Antonia) in stijgend aantal, de eerste maal in 1906 (zie het histogram dat de frequentie geeft van de doopnaam Antonius per decennium vanaf 1624 tot 1970). Deze bevindingen tonen aan dat de verering van Sint-Antonius Abt te Hansbeke pas ontstond

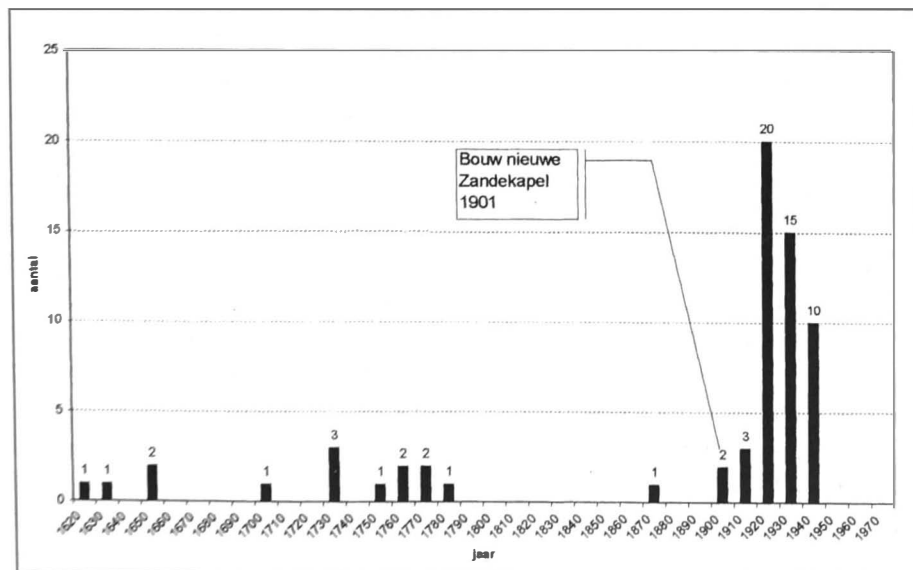
Antonius). De wassen afbeeldingen konden in de kapel bij de er aanwezige bewaarder gekocht worden. Tot voor kort lagen nog een tiental ex-voto's op het altaar in het bedehuis: 5 varkentjes, 3 schaapjes, 1 geitje en 2 duifjes. Deze ex-voto's zijn hol, vertonen een nerf en een merkteken. Waarschijnlijk zijn ze afkomstig van de wasgieterij Bert te Gent, gesticht door Pieter-Jan Bert in 1829. Momenteel zijn ze veilig opgeborgen bij de eigenares van de kapel.

na de bouw van de zogenaamde Zandekapel, zeer intens was in de jaren twintig en dertig, en ook nog na de Tweede Wereldoorlog gedurende een decennium lang levendig bleef.

Ouderen getuigen dat de mensen naar Zandekapel beewegden tegen ziekten bij het vee. Op het altaar plaatste men een wassen beeldje van het zieke of zorgbarende dier, stak een penning in de offerblok, en ging al biddend rond de kapel (langs de 9 reliëfs van Sint-

NOTEN

1. MARTENS (Albert). De Mariakapel op de wijk Zande te Hansbeke. *Het Land van Nevele*, XXVIII, 1998, nr. 1.
2. MARTENS (Albert). Verering van de J. Coleta te Hansbeke. *Oost-Vlaamse Zanten*, 1998, 4 (zie de bijdrage hierna)

Hansbeke
Aantal doopnamen
Antonius per decennium

VERERING VAN DE H. COLETA TE HANSBEKE

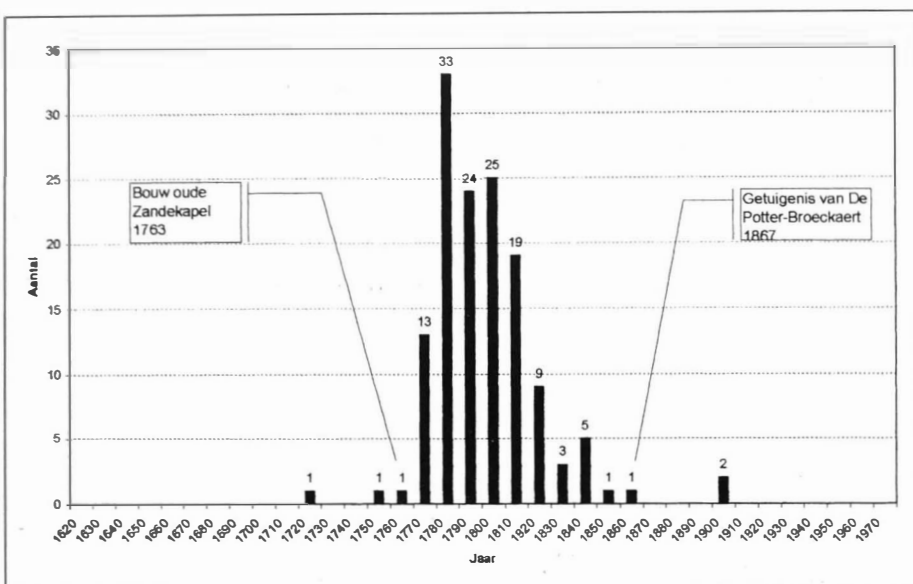
Albert Martens

Ten Zuidoosten van de Sint-Petrus- en Pauluskerk te Hansbeke, langs de oude 'Brughschen heirewegh' op het uiteinde van het 'cauterstuck', stond eertijds een veldkapelletje, eenzaam in het vlakke landschap'. Een eerste aanduiding van het bedehuisje vindt men op de kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778). Het werd enige jaren tevoren opgericht, waarschijnlijk in 1763 of daaromtrent, zoals blijkt uit een vermelding in een proces-verbaal van een (straat)schouwing, gehouden op 15 februari 1764: "den doschwegh loopende vande selve straete zuytwaert inden auden brughschen herwegh.. gheyndt (geëindigd) op volghende straete an de nieuwe capelle".

Het 'cauterstuck', waarop het bedehuisje gebouwd werd, maakte deel uit van het "Leen ter Elst ofte Rouckenburgh", dat sinds 1718 eigendom was van Pieter Sutterman (Hansbeke 23 mei 1687-Hansbeke 15 april 1773). Het is aannemelijk dat Pieter Sutterman, de toenmalige eigenaar van het 'cauterstuck', ook de bouwheer was van het kapelletje. Hij zetelde gedurende jaren in de schepenbank van de heerlijkheid van Hansbeke, eerst als schepen later als burgemeester. Zijn kinderen werden in het katholiek geloof grootgebracht. Twee dochters traden in het Groot Begijnhof Sint-Elisabeth te Gent, twee zoons werden tot priester gewijd.

Het kapelletje werd vermoedelijk gebouwd als smeek- of dankoffer, naar aanleiding en in afwachting van de priesterwijding van de jongste zoon van Joos-Andreas te Gent op 16 juni 1764. Wellicht vertoonde hij tijdens de priesteropleiding reeds symptomen van geestesziekte zodat zijn priesterwijding in de familie als een zegening aangezien werd. Zijn apostolaat was immers van korte duur. Reeds in 1768 werd hij als geesteszieke op rust gesteld. Volgens een kadastrale metingsschets uit 1877 had het gebouwtje een rechthoekige plattegrond (buitenafmetingen: 3,9 of 3,1 meter), een zadeldak en een ingang deur in de zuidoostelijke puntgevel. Het blijkt dat er te Hansbeke, korte tijd na de bouw van het kapelletje, een intense verering ontstond tot (zuster) Coleta, die in 1740 door paus Benedictus XIV zalig verklaard werd. Coleta (of Nicolette Boillet) werd op 13 januari 1381 te Corbie in Frankrijk geboren. Ze was eerst begijn, dan recluse, en trad in 1406 in in de orde van de Clarissen (arme Claren of Colettinen). Ze werd in 1807 door paus Pius VII heilig verklaard. Ze werd aangeroepen voor een voorspoedige bevalling en tegen oogziekten.

De verering tot de zalige Coleta vond een weerklank in de naamgeving te Hansbeke. Zwangere vrouwen die haar aanriepen voor een voorspoedige beval-

Hansbeke
Aantal doopnamen
Coleta per decennium

ling, gaven uit dankbaarheid de doopnaam Coleta aan het meisje dat ze baarden. Blijkens de parochiale doopregisters werd in de 17de en in het eerste kwart van de 18de eeuw te Hansbeke geen enkel meisje Coleta gedoopt. De naam Coleta dook er voor het eerst op in 1725, en daarna eenmaal in 1756, in 1768 en in 1771 en tweemaal in 1772. In het laatste kwart van de 18de eeuw telde men reeds 66 maal de doopnaam Coleta. Het samengaan van het ontstaan van de verering en de bouw van het kapelletje lijkt geen toeval. Wellicht stond in het bedehuisje een beeld van (de H.) Coleta uitgestald dat aanleiding gaf tot een volksdevotie. Het is niet uitgesloten dat het beeld er geplaatst werd door de begijntjes Sutterman, die het vroegere begijntje, dat Coleta geweest was, in het bijzonder vereerden. De verering bereikte een hoogtepunt nog voor de heiligverklaring van Coleta en bleef levendig gedurende de eerste helft van de 19de eeuw. De geschiedschrijvers De Potter en Broeckaert getuigden in hun kroniek van Hansbeke (1857) dat het kapelletje "ten zuiden van het dorp vroeger een veelbezochte plaats" was.

Monica Lambrecht (Hansbeke 3 oktober 1824-Merendree 5 april 1903), rentenierster en grondeigenares, die aan een ernstige oogkwaal leed (en wellicht de H. Coleta aanriep), deed de gelofte op de plaats van het oud bouwvallig kapelletje een nieuwe kapel te laten oprichten als de oogoperatie die ze op late leeftijd moest ondergaan, een gunstig verloop kende.

De nieuwe kapel dateert van 1901. In deze (Maria)kapel berust nog een oude relikwie van de H. Coleta. Deze relik werd wellicht in het vroegere kapelletje aan de bedevaarders ter verering aangeboden.

NOTEN

1. MARTENS (Albert). De Mariakapel op de wijk Zande te Hansbeke. *Het Land van Nevele*, XXVIII, 1998, nr. 1.